

*Małgorzata Hermanowicz**

ZMIANY ILOŚCIOWE W SYSTEMIE SZKOL- NICTWA WYŻSZEGO W III RZECZYPOSPOLITEJ

Przemiany społeczno-polityczne lat dziewięćdziesiątych XX w. umożliwiły przeprowadzenie w Polsce procesu kształtowania gospodarki rynkowej oraz wymusiły zmiany strukturalne w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego. Ich konsekwencją stał się wzrost zapotrzebowania na dobrze wykształconą kadrę specjalistów niezbędną do zarządzania i kierowania rozwojem jednostek gospodarczych z uwzględnieniem mechanizmów rynkowych i zasad działania rynku.

Podjmując decyzje reformujące szkolnictwo wyższe końca lat osiemdziesiątych starano się wyeksponować rolę, jaką ono odgrywało w rozwoju społeczno - gospodarczym kraju. Szkoły wyższe stały się odpowiedzialne za wykształcenie elit społecznych umożliwiających kreowanie i rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy.

1. Wpływ przemian społeczno politycznych na kształtowanie się szkolnictwa wyższego w Polsce

Ewolucja szkolnictwa wyższego zapoczątkowana w 1989 r. zależała od wielu czynników natury społeczno-gospodarczej i cywilizacyjnej. Analiza literatury wskazuje, że na

* Kanclerz Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Turystycznej w Szczecinie.

formy i charakter kształcenia na poziomie wyższym oddziaływują trzy zasadnicze systemy: cechy środowiska akademickiego, państwo i jego polityka oraz mechanizmy rynku pracy. Natomiast funkcjonowanie uczelni wyższej powinno być związane z jej otoczeniem społecznym i gospodarczym, z oczekiwaniami najważniejszych partnerów, do których zalicza studentów, rynek pracy i jego instytucje, związki pracodawców, związki zawodowe, stowarzyszenia profesjonalne, władze samorządowe, lokalny przemysł i znaczące lokalne instytucje¹. Badania J. Jeziora przeprowadzone wśród studentów dowiodły, że „o podjęciu studiów wyższych zdecydowały czynniki o charakterze pragmatycznym – ocena możliwości realizacji aspiracji i planów życiowych, a szczególnie dążeń zawodowych”.

Okres transformacji zmienił funkcjonowanie sfery usług społecznych i zwiększył zakres zadań związanych z coraz wyższymi aspiracjami edukacyjnymi społeczeństwa. Zdaniem J. Węćławskiego „w Polsce jeszcze na początku lat 90. dominującym poziomem wykształcenia było wykształcenie średnie. W następnych latach sytuacja ta zaczęła ulegać szybkiej zmianie w wyniku, z jednej strony rosnącego znaczenia kwalifikacji zawodowych na poziomie wyższym i zainteresowania młodzieży ich nabywaniem, a z drugiej zwiększenia dostępu do szkół wyższych przez wzrost limitów przyjęć w uczelniach publicznych, a przede wszystkim powstania kilkuset nowych uczelni o lokalizacji rozproszonej na terenie całego kraju”². Zwiększenie liczby studen-

¹ J. Jezior, *Studia wyższe jako czynnik sukcesu na rynku pracy*, w: *Student jako ważne ogniwo jakości kształcenia*, red. K. Jankowski, B. Sitarska, C. Tkaczuk, Siedlce 2004, s. 334.

² J. Węćławski, *Współczesny uniwersytet a społeczeństwo obywatelskie*, w: *Rola uczelni w rozwijaniu społeczeństwa obywatelskiego*, red. J. Dietl, Z. Sapijaska, Łódź 2009, s. 80.

tów i powoływanie nowych uczelni zarówno publicznych jak i niepublicznych było rezultatem wysokiego popytu społeczeństwa na kształcenie wynikającego z wysokiego poziomu bezrobocia strukturalnego, które było trudniejsze do przezwyciężenia dla osób o niższych kwalifikacjach. Korzystając z analiz już przeprowadzonych można przyjąć, że w 1989 r. jedynie 7% ludzi legitymowało się wyższym wykształceniem i studiowało ok. 400 000 studentów. Skolaryzacja – miara dostępu do wykształcenia w odniesieniu do szkolnictwa wyższego – wynosiła wtedy niewiele ponad 10%³. Natomiast według B. Misztala w tym samym roku na polskich uczelniach studiowało 394 tys. osób, rok później, liczba studentów wynosiła 402 tys., a więc wykazała jedynie minimalną możliwość wzrostu systemu państwowego szkolnictwa wyższego⁴. Z kolei J. Szablowski twierdzi, że „w Polsce Ludowej w praktyce rozwoju szkolnictwa wyższego uwzględniano duże miasta, zwłaszcza do tworzenia uniwersytetów. W roku 1988/1989 przed transformacją szkolnictwo wyższe było skoncentrowane w największych miastach Polski, takich jak: Warszawa, Kraków, Poznań, Wrocław, Lublin, Katowice, Gdańsk, Łódź, Szczecin. W innych miastach (Białystok, Bydgoszcz, Częstochowa, Gdynia, Gliwice, Kielce, Koszalin, Olsztyn, Opole, Radom, Rzeszów, Siedlce, Słupsk, Toruń, Zielona Góra) liczba studentów wynosiła od 0,8 do 10 tys.”⁵.

³ J. Woźnicki, *Zasady konwergencji sektorów*, w: *Edukacja dla rozwoju innowacyjnego w Polsce*, red. J. Szablowski, Warszawa – Białystok 2001, s. 29.

⁴ B. Misztal, *Prywatyzacja wyższego wykształcenia w Polsce*, w: *Prywatyzacja szkolnictwa wyższego w Polsce. Wyzwania w świetle transformacji systemowej*, red. B. Misztal, Kraków 2000, s. 21.

⁵ J. Szablowski, *Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku*, w: *Prywatyzacja szkolnictwa wyższego w Polsce. Wyzwania w świetle transformacji systemowej*, red. B. Misztal, Kraków 2000, s. 94.

Kształtowanie się wskaźnika skolaryzacji na poziomie szkolnictwa wyższego w latach 1990-2011 przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Współczynniki skolaryzacji w szkolnictwie wyższym

Współczynniki skolaryzacji	1990/91	1995/96	2000/01	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
brutto	12,9	22,3	40,7	48,9	49,9	51,1	52,7	53,7	53,8
netto	9,8	17,2	30,6	38,0	38,8	39,7	40,6	40,9	40,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza danych wskazuje, że w latach 1990-2011 nastąpił bardzo dynamiczny wzrost zarówno wskaźnika skolaryzacji brutto jak i netto, co było wynikiem szybkiego rozwoju szkolnictwa prywatnego, a także wymuszonym przez brak środków publicznych na funkcjonowanie szkół wyższych wprowadzeniem różnych form studiów płatnych w uczelniach państwowych.

Ilościowy rozwój szkolnictwa spowodował, że w latach 1990-2007 powstały 42 uczelnie państwowe, natomiast w tym samym okresie utworzono 322 uczelnie niepubliczne. W 1997 r. liczba powoływanych uczelni niepaństwowych przewyższyła liczbę uczelni państwowych. W latach następnych liczba uczelni publicznych zwiększyła się do 132 w roku akad. 2010/11, a uczelni niepublicznych do 328. Efektem zwiększenia ilości uczelni był również wzrost liczby studentów z 403,8 tys. w roku 1990/1991 do 1927,8 tys. w roku akademickim 2008/2009 we wszystkich typach szkół wyższych w Polsce. W roku akademickim 2009/2010 nastąpił minimalny spadek liczby studentów do poziomu 1900 tys. Jak podaje GUS „od roku akademickiego 2005/2006 – kiedy to liczba studentów osiągnęła rekordową wartość 1953,8 tys. – liczba studentów systematycznie maleje.

W ciągu 5 lat liczba ta zmniejszyła się o 5,8%, a w ciągu ostatniego roku spadek wyniósł 3,1%. Zmiany te związane są ze stale malejącą liczbą ludności w wieku 19-24 lata⁶. Pozytywna ewolucja społecznej motywacji do studiowania wynikała z przekonania panującego zwłaszcza wśród młodzieży, że wyższe wykształcenie zapewnia lepszy start w dorosłe życie, decyduje o awansie zawodowym i wyższym wynagrodzeniu, umożliwi znalezienie ciekawszej pracy, nawet poza granicami kraju, a przede wszystkim zmniejszy ryzyko bezrobocia. Podjęcie studiów i zdobycie wykształcenia wyższego „przystało być rodzajem przywileju udzielanego przez państwo dla wybranych, stało się pożądanym towarem, kapitałem, którego zdobycie warte jest znacznych wyrzeczeń oraz nakładów ze środków własnych, skoro zasoby państwowe okazały się niewystarczające dla wszystkich”⁷. Należy podkreślić, iż na wzrost liczby studentów zasadniczy wpływ wywarło zwiększenie aspiracji edukacyjnych młodzieży przejawiające się rosnącym odsetkiem osób legitymujących się świadectwem dojrzałości oraz długotrwały wyż demograficzny w grupie osób w wieku 19-24 lata, z których rekrutowali się potencjalni studenci.

Na rozwój rynku usług edukacyjnych wpłynęło również tworzenie się nowych warstw społecznych, „dochodowa polaryzacja społeczeństwa”⁸ oraz utrzymujące się wysokie wskaźniki bezrobocia. Należy zgodzić się z opinią I. Seredochy, która uważa,

⁶ http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/e_szkoly_wyzsze_2010.pdf, dostęp w Internecie (data pobrania 15.06.2012 r.).

⁷ J. Zdrada, *Szkolnictwo wyższe u progu nowego roku akademickiego 2001/2002*, w: *Edukacja dla rozwoju innowacyjnego w Polsce*, red. J. Szablowski, Warszawa-Białystok 2001, s. 16.

⁸ I. Seredocha, *Potrzeba planowania strategicznego w usługach edukacyjnych*, w: *Marketingowe zarządzanie szkołą wyższą*, red. G. Nowaczyk, P. Lisiecki, Poznań 2006, s. 63.

że „w świetle obowiązującego ustawodawstwa szkoły wyższe prowadzą działalność na rzecz osiągnięcia celów społecznie użytecznych (...), dla których inspiracją powstania są niedostatecznie zaspokojone ważne potrzeby społeczne”⁹. Kształcenie stało się dla młodzieży sposobem na dostosowanie się do zmian występujących na rynku pracy. Inspiracją do podejmowania kształcenia były działania podmiotów polityki edukacyjnej w dziedzinie wyższego szkolnictwa publicznego oraz stałe poszerzanie oferty kształcenia przez szkolnictwo niepubliczne.

Zainteresowanie kształceniem wynikało również z ograniczonych szans młodzieży w znalezieniu atrakcyjnej, dobrze płatnej pracy. Na rozwój szkolnictwa wyższego duży wpływ miała zmiana w stylu życia i trendy kulturowe przejawiające się głównie rozprzestrzenianiem się zachodnich wzorców stylu życia, a także „przejściowe zahamowanie wzrostu zawodowej aktywności kobiet, wzrost liczby rodzin niepełnych i gospodarstw jednoosobowych; powoduje to wzrost motywacji do uzyskania wyższego wykształcenia, postrzeganego jako forma kompensacji niekorzystnych zjawisk w rodzinie i na rynku pracy”¹⁰. Efektem oddziaływania wskazanych przyczyn było zwiększenie się liczby studentów i absolwentów szkół wyższych.

Zmiany społeczno-gospodarcze i cywilizacyjny nałożyły na szkolnictwo wyższe wyzwania mające na celu przygotowanie w procesie kształcenia takich absolwentów, którzy oprócz wiedzy i umiejętności do podejmowania złożonych, twórczych zadań w różnych dziedzinach praktyki społecznej, powinni być animatorami zmian w środowisku, oraz będą zmuszeni do generowa-

⁹ Tamże, s. 60.

¹⁰ Tamże, s. 63.

nia problemów, zadań i sposobów ich rozwiązywania¹¹, będą podejmowali zmiany w różnych obszarach gospodarki, nauki, kultury.

Ewolucja systemu kształcenia w Polsce przywróciła podstawowe prawa obywatelskie, które umożliwiły rozwój społeczny. Skuteczną rywalizację z rozwiniętymi krajami Europy w zakresie wykształcenia społeczeństwa umożliwiały reformy, które doprowadziłyby do rozwoju szkolnictwa wyższego i powstania sektora uczelni niepublicznych. Powstające niepubliczne szkolnictwo wyższe przyczyniło się do przekształcenia studiów z dziedziny konsumpcji społecznej finansowanej w całości przez państwo w branżę usług edukacyjnych finansowanych w całości przez konsumenta¹². Uczelnie niepubliczne zaczęły odgrywać pozytywną rolę w rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce i w znacznym stopniu oddziaływały na zmiany i restrukturyzację całego sektora. Zmieniły mapę szkolnictwa wyższego, przybliżając miejsca studiowania do miejsc zamieszkania studentów, obniżając tym samym koszty studiowania. Uczyniły studia bardziej dostępne dla młodzieży ze środowisk wiejskich i małomiasteczkowych.

Uczelnie wyższe, „obok przeobrażeń politycznych, gospodarczych i społecznych stały się istotnym beneficjentem przemian ustrojowych na różnych płaszczyznach”¹³. Przemiany te przyczyniły się do dynamicznego wzrostu liczby uczelni i studen-

¹¹ A. Brzezińska, *Interakcyjny model edukacji w szkole wyższej*, w: *Ewaluacja a jakość kształcenia w szkole wyższej*, red. A. Brzezińska, J. Brzeziński, A. Eliaz, Warszawa 2004, s. 19.

¹² Zob. A. Kosecki, *Szkolnictwo niepaństwowe w Polsce – blaski i cienie*, w: *W poszukiwaniu modelu wyższej szkoły niepaństwowej*, red. M. Dudek, Legnica 2003, s. 221-230.

¹³ Tamże.

tów oraz zmian na mapie szkolnictwa wyższego w Polsce, a wykształcenie urosło do rangi inwestycji, która mogła zapewnić satysfakcjonujące wynagrodzenie i perspektywy rozwoju zawodowego, zmniejszyć ryzyko bezrobocia oraz podnieść prestiż społeczny. Natomiast wzrost poziomu wykształcenia umożliwił uzyskanie pracy i wyższych płac oraz mobilność zawodową pracowników¹⁴.

Działania państwa limitujące liczbę miejsc na studiach w istniejących uczelniach państwowych spowodowały, że w rzeczywistości istniała duża grupa osób legitymujących się świadectwem dojrzałości oraz absolwentów szkół policealnych, którzy nie mogli realizować swoich planów związanych w dalszym kształceniem. Do grona tych osób dołączyła młodzież z wyżu demograficznego i osoby, które zasilają szeregi bezrobotnych.

Drugim bezpośrednim czynnikiem wspomagającym konieczność wprowadzenia zmian w istniejącym systemie szkolnictwa wyższego stanowiło względne ubóstwo pracowników naukowych zatrudnionych w istniejących uczelniach.

2. Znaczenie szkół niepublicznych

Potrzeby społeczeństwa polskiego w zakresie edukacji pod koniec lat osiemdziesiątych XX w. nabrały szczególnego znaczenia. Państwo polskie ze względu na niegospodarność nie posiadało rezerw finansowych umożliwiających zwiększenie limitów na studiach w istniejących uczelniach. Dlatego też jedynym rozwiązaniem było stworzenie takich przepisów prawnych, które

¹⁴ M. Chromińska, W. Czternasty, *Kierunki i dynamika rozwoju uczelni niepublicznych w Polsce po 1989 roku*, w: *Rola i misja uczelni niepublicznych w procesie transformacji*, red. J. Jasiczak, Poznań 2010, s. 13; M. Czerny, *Oferta edukacyjna uczelni niepublicznych a zmiany na polskim rynku pracy*, w: *Rola i misja uczelni niepublicznych w procesie transformacji*, red. J. Jasiczak, Poznań 2010, s. 27.

pomogłyby spełnić te oczekiwania i zwiększyłyby szanse na realizację kształcenia na poziomie wyższym.

Wejście w życie ustawy *o szkolnictwie wyższym*¹⁵ określiło funkcjonowanie szkół wyższych i umożliwiło poszerzenie oferty edukacyjnej, poprzez stworzenie nowych kierunków studiów w uczelniach państwowych oraz rozwój niepaństwowego szkolnictwa wyższego, które w sposób naturalny uzupełniło braki w systemie szkolnictwa państwowego. Dzięki tej ustawie, na co zwraca uwagę G. Janusz „wobec istniejących barier i ograniczonych możliwości lokalowych w uczelniach państwowych za właściwe uznano stworzenie podstaw prawnych dla równoległego i równoprawnego wobec szkolnictwa państwowego sektora uczelni niepaństwowych”¹⁶. Takie rozwiązanie zakładało „kształcenie studentów bez konieczności ponoszenia przez państwo nakładów finansowych oraz możliwości podwyższenia wynagrodzenia nauczycielom akademickim bez zaangażowania budżetu państwa”¹⁷. Powstanie uczelni niepublicznych zapewniło podejmowanie studiów przez maturzystów, którzy „w obliczu stałego limitowania miejsc na uczelniach publicznych i przeprowadzania bardzo trudnych (w ocenie organizacji międzynarodowych) egzaminów wstępnych pozostawali poza zasięgiem systemu szkolnictwa wyższego”¹⁸. Uczelnie, często określane mianem, prywatne „pozwoiliły wielu młodym ludziom podjąć

¹⁵ Ustawa z 12 września 1990 r. *o szkolnictwie wyższym*, Dz. U. z 1990, Nr 65, poz. 385 z późn. zm.

¹⁶ G. Janusz, *Status uczelni niepaństwowych w świetle prawa i praktyki*, w: *Sektor prywatny w szkolnictwie wyższym w Polsce w warunkach integracji z Unią Europejską*, red. J. Szablowski, Kielce-Białystok 2002, s. 123.

¹⁷ A. Bartmińska, E. Raczowska, *Wyższe szkoły zawodowe jako nieuniwersytecka droga rozwoju edukacji*, w: *Student jako ważne ogniwo jakości kształcenia*, red. K. Jankowski, B. Sitarska, C. Tkaczuk, Siedlce 2004, s. 370.

¹⁸ M. Geryk, *Rynek uczelni niepublicznych w Polsce*, Warszawa 2007, s. 24.

naukę, która w wielu przypadkach byłaby niemożliwa w odniesieniu do uczelni publicznych (...), nowo otwarte uczelnie stały się motywatorem do rozwoju intelektualnego”¹⁹.

Uczelnie niepaństwowe „stanowiły komplementarny element rynku usług edukacyjnych, odpowiadający bezpośrednio na potrzeby ludności, zarówno młodego pokolenia, które opuszczało szkoły średnie, jak też starszych roczników, które albo nie miały w ogóle możliwości zdobycia wyższego wykształcenia, albo też zdobyte przez nie wykształcenie było nieadekwatne do potrzeb”²⁰. Kolejnym etapem przemian w szkolnictwie wyższym było przyjęcie ustawy z 26 czerwca 1997 r. *o wyższych szkołach zawodowych*²¹, których celem miało być zbliżenie kształcenia do potrzeb rynku pracy, a „sektor wyższego szkolnictwa zawodowego miał w zamierzeniach wyraźnie się różnić od sektora akademickiego, zarówno celami kształcenia jak i strukturą uczelni”²². Zgodnie z ustawą powoływano uczelnie państwowe i niepaństwowe o krótszym cyklu nauczania przygotowujące do zawodu lub kontynuacji kształcenia na uzupełniających studiach magisterskich.

Obowiązujące dwie ustawy po kilku nowelizacjach zostały zastąpione jedną ustawą z 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie*

¹⁹ M. Waszak-Nowakowska, *Uczelnie niepubliczne a motywacje w procesie kształcenia na przykładzie nauczania języków obcych w WSHiR*, w: *Rola i misja uczelni niepublicznych w procesie transformacji*, red. J. Jasiczak, Poznań 2010, s. 69.

²⁰ B. Misztal (red.), *Prywatyzacja szkolnictwa wyższego w Polsce*, Kraków 2000, s. 23.

²¹ Ustawa z 26 czerwca 1997 r. *o wyższych szkołach zawodowych*, Dz. U. z 1997, Nr 96, poz. 590 z późn. zm.

²² M. Witkowski, *Idea wyższego szkolnictwa zawodowego i jej realizacja*, w: *Edukacja dla rozwoju innowacyjnego w Polsce*, red. J. Szablowski, Warszawa – Białystok 2001, s. 41.

wyższym²³, która z założenia zawierała przepisy umożliwiające dostosowanie polskiego szkolnictwa wyższego do standardów europejskich oraz scaliła w jeden akt normatywny uregulowania wynikające z ustaw z 1990 i 1997 r.

Postanowienia ustawy stanowiły kompromis pomiędzy rektorami uczelni publicznych i niepublicznych. Według M. Rockiego „po uchwaleniu nowej Ustawy, jako zasadnicze kierunki zmian wskazywano bowiem konieczność ujednoczenia prawa i zapisania w jednej ustawie przepisów regulujących działanie szkół wyższych różnego typu (publicznych i niepublicznych, akademickich i zawodowych) oraz ograniczenie swobody zatrudniania się w celu podniesienia jakości procesów nauczania”²⁴. W licznych dyskusjach prowadzonych w gronie rektorów uczelni wyższych w Polsce bardzo często podkreślano, że ustawa ta nie spełniała oczekiwań, a niektóre jej zapisy nie były zgodne z Konstytucją RP. Nowelizacja *Prawa o szkolnictwie wyższym* z 18 marca 2011 r.²⁵ dotyczyła:

- 1) swobodnego tworzenia nowych, odpowiadających zapotrzebowaniu rynku pracy kierunków studiów;
- 2) obowiązkowego badania, monitorowania losów absolwentów przez uczelnie;
- 3) zastąpienia Państwowej Komisji Akredytacyjnej powołaną przez ministra do spraw szkolnictwa wyższego Polską Komisją Akredytacyjną,

²³ Ustawa z 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym*, Dz. U. z 2005 r., Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.

²⁴ M. Rocki, *Nowe Prawo o szkolnictwie wyższym a Konstytucja*, w: *Nowe prawo szanse i zagrożenia dla szkolnictwa wyższego*, red. M. Rocki, Warszawa 2005, s. 75.

²⁵ Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o *zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw*, Dz. U. Nr 84, poz. 455.

- 4) zniesienia wymogu zatwierdzania regulaminu studiów i statutów uczelni przez ministra, uelastycznienia procedury konsolidacji jednostek organizacyjnych;
- 5) powoływania w państwowych uczelniach zawodowych konwentu będącego organem kolegialnym składającym się z przedstawicieli organów państwowych, samorządowych, pracodawców, przedsiębiorców i instytucji finansowych zapewniającego ukierunkowanie tych uczelni na potrzeby lokalnych rynków pracy;
- 6) kształcenia przy współudziale pracodawców lub na ich zamówienie;
- 7) zmian w systemie pomocy materialnej dla studentów i doktorantów;
- 8) zwiększenia dostępu do bezpłatnych studiów, stworzenia katalogu bezpłatnych usług, za które uczelnie nie mogą pobierać opłat od studentów, a także zabezpieczenia praw studentów poprzez wprowadzenie również w uczelniach publicznych obowiązku zawierania umów pomiędzy studentem a uczelnią;
- 9) powoływania rektora, prorektorów i kierowników podstawowych jednostek organizacyjnych w uczelniach państwowych. Powołanie to może nastąpić w drodze wyborów albo konkursu;
- 10) motywowania uczelni do dbania o jakość kształcenia i rozwój badań naukowych poprzez wprowadzenie wsparcia finansowego uzależnionego od poziomu dydaktyki i jakości badań naukowych oraz wyłonienie Krajowych Naukowych Ośrodków Wiodących spośród jednostek organizacyjnych lub centrów naukowych prowadzących badania naukowe na najwyższym poziomie;

- 11) zmian w stosunku do pracowników dydaktycznych uczelni. Zmiany dotyczą konkursowego zatrudniania naukowców, zakazu nepotyzmu i uzyskiwania zgody rektora na podjęcie jednego, dodatkowego zatrudnienia w ramach stosunku pracy u innego pracodawcy prowadzącego działalność dydaktyczną lub naukowo-badawczą.

Ewolucja przepisów prawnych w zakresie szkolnictwa wyższego miała na celu dostosowanie obowiązujących regulacji do zmian zachodzących w Polsce, Europie i na świecie. Otwarcie europejskiego rynku pracy i zjawisko umasowienia studiów wyższych to dwa zjawiska społeczne, które wymusiły na prawodawcy podjęcie działań zmierzających do ujednoczenia i uaktualnienia obowiązujących przepisów. Nowelizacja ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym* zawiera wiele regulacji prawnych doskonalących proces nauczania, eliminuje sztywną listę kierunków studiów, którą określał minister, dostosowując kierunki i profile kształcenia do dynamicznie rozwijającego się rynku pracy zarówno krajowego jak i europejskiego.

3. Analiza ilościowa danych dotyczących szkolnictwa wyższego

Szkolnictwo wyższe obejmuje studia wyższe prowadzone przez publiczne i niepubliczne uczelnie akademickie oraz zawodowe na poziomie studiów pierwszego stopnia, drugiego stopnia, jednolitych studiach magisterskich albo studiach trzeciego stopnia. Trójstopniowy podział studiów jest efektem dostosowywania polskiego szkolnictwa wyższego do postanowień wynikających z Deklaracji Bolońskiej.

Strukturę szkolnictwa wyższego w Polsce zobrazowano danymi zawartymi w tab. 2, w której zamieszczono liczbę uczelni

w Polsce w latach 1989-2011 z podziałem na uczelnie publiczne i niepubliczne.

Tabela 2. Liczba uczelni w Polsce w latach 1989-2011

Typ uczelni	Rok akademicki							
	1989/90	1990/91	2000/01	2005/06	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
Uczelnie publiczne	90	105	115	130	131	131	131	132
Uczelnie niepubliczne	2	7	195	315	324	325	330	328
Ogółem	92	112	310	445	455	456	461	460

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i MNiSW

W roku akademickim 1989/90 wśród 92 uczelni tylko 2 były niepubliczne, ale już w 1990/91 w Polsce istniało 112 uczelni, z tego 7 uczelni niepublicznych, do których zaliczano Katolicki Uniwersytet Lubelski, uczelnie teologiczne oraz seminaria duchowne, administrowane przez kościoły i organizacje wyznaniowe. W latach 1990-2011 nastąpił gwałtowny wzrost liczby uczelni do poziomu 460 szkół wyższych.

Analiza wyników skłania do stwierdzenia, że dynamiczny rozwój szkolnictwa wyższego w Polsce, który następuje od roku 1990 jest zjawiskiem trwałym. W wyniku zmian ustawowych w analizowanym okresie utworzono 326 uczelni niepublicznych i 42 publiczne. Liczba szkół wyższych ogółem w roku akademickim 2010/2011 w porównaniu do roku akad. 1989/1990 wzrosła o 410%. Zmiany demograficzne jakie mają miejsce w ostatnich latach, począwszy od roku 2005/06 na pewno wpłyną na liczbę funkcjonujących uczelni w Polsce. Według prognostów

większość małych uczelni niepublicznych nie przetrwa próby czasu.

Ustawa z 2005 r. dopuszcza pobieranie przez uczelnie publiczne opłat za świadczone usługi edukacyjne i określa katalog tych usług. Zarówno dla uczelni publicznych, jak i niepublicznych stworzono wykaz usług bezpłatnych dla studentów. Uczelnie publiczne zobowiązane są, podobnie jak uczelnie niepubliczne, do zawierania umów ze studentami określających zobowiązania finansowe od studenta. W szkołach wyższych publicznych wysokość należności za usługi dydaktyczne ustala rektor, natomiast senat określa zasady pobierania oraz tryb i warunki zwalniania studentów z części lub całości tych opłat. W uczelni niepublicznej zasady pobierania i wysokość czesnego określa organ wskazany w jej statucie.

W tabeli 3 przedstawiono wysokość środków publicznych przeznaczanych na cele szkolnictwa wyższego w Polsce. W celu lepszego zaprezentowania wydatków publicznych i ich udziału w PKB do tabeli 3 dołączono dane przedstawiające liczbę uczelni wyższych i liczbę studentów w poszczególnych latach.

Tabela 3. Wydatki publiczne na szkolnictwo wyższe w Polsce w latach 2000-2010

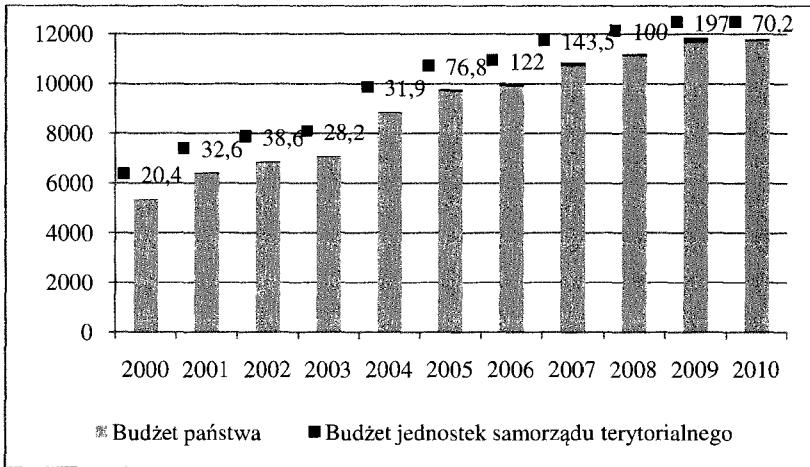
Wydatki publiczne w milionach złotych	Lata										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Budżet państwa	5 327	6 371	6 830	7 050	8 822	9 676	9 889	10 701	11 091	11 654	11 722
Budżet jednostek samorządu terytorialnego	20	33	39	28	32	77	122	143	100	197	70
Razem wydatki	5 347	6 404	6 869	7 078	8 854	9 753	10 011	10 844	11 191	11 851	11 792
Dynamika wydatków (rok poprzedni=100)	-	119,8	107,3	103,0	125,1	110,2	102,6	108,3	103,2	105,9	99,5
Udział wydatków publicznych w PKB w %	0,72	0,82	0,85	0,84	0,96	0,99	0,94	0,93	0,88	0,88	0,83
Liczba szkół wyższych	310	344	367	400	427	445	448	455	458	461	460
Liczba studentów w tys.	1585	1719	1800	1859	1926	1954	1941	1937	1928	1900	1841

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza danych pozwala na stwierdzenie, że poziom finansowania szkolnictwa wyższego w Polsce w badanym okresie w odniesieniu do PKB podwyższył się, ale nie przekroczył 1%. W latach 2000-2010 wydatki z budżetu państwa na szkolnictwo wyższe wzrosły z 5,3 mld zł w 2000 r. do prawie 12 mld zł w roku 2010, jednak charakteryzowały się bardzo zmienną dynamiką. W roku 2001 dynamika ta wynosiła prawie 120%, ale w kolejnych dwóch latach wykazywała tendencje spadkową, by w 2004 r. osiągnąć poziom 125%. Od roku 2007, w którym nastąpił wzrost środków z budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego o 8% to jednak w latach następnych ulega zmniejszeniu do 99% w 2010 r.

Należy jednak zauważyć, że w badanym okresie następuje wzrost zarówno liczby uczelni w Polsce, jak również, do roku 2006, wzrost liczby studentów. W tym czasie samorządy terytorialne przeznaczają na szkolnictwo wyższe coraz większe środki finansowe. Tylko w roku 2010, według danych GUS, samorządy terytorialne przekazały środki w wysokości zaledwie 70 mln zł.

Wykres 1. Struktura wydatków publicznych na szkolnictwo wyższe w Polsce w latach 2000-2010.



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza danych dotyczących wydatków publicznych na szkolnictwo wyższe w Polsce w latach 2000-2010 obrazuje stały wzrost wydatków publicznych na szkolnictwo wyższe. W 2010 r. wydatki te osiągnęły poziom prawie 12 mld zł, ale widoczny jest minimalny spadek, być może wynikający z mniejszego niż w roku 2009 r. dofinansowania z budżetu jednostek samorządu terytorialnego (w 2009 wydatki samorządu terytorialnego na szkolnictwo wyższe wyniosły 197 mln zł). Udział samorządu terytorialnego w finansowaniu szkolnictwa wyższego jest minimalny i wynosi około 1% wydatków publicznych.

W tabeli przedstawiono strukturę przychodów z działalności dydaktycznej uczelni wyższych w Polsce w latach 2006-2010.

Tabela 4. Struktura przychodów z działalności dydaktycznej w uczelniach w latach 2006-2010

Wyszczególnienie	Rok	Przychody z działalności dydaktycznej	W tym			
			dotacje z budżetu	środki z budżetów gmin i inne fundusze publiczne	opłaty za zajęcia dydaktyczne	pozostałe
Szkoly publiczne	2006	100	72,9	0,2	19,8	7,1
	2007	100	75	0,2	18,2	6,6
	2008	100	74	0,2	18,2	7,6
	2009	100	74	0,3	17,5	8,2
	2010	100	72	0,5	17,4	10,1
Szkoly niepubliczne	2006	100	0,5	0,4	95	4,0
	2007	100	2,9	0,5	93,1	3,6
	2008	100	3	0,1	93,5	3,3
	2009	100	6,5	0,2	88,5	4,8
	2010	100	6,4	0,4	86,6	6,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na podstawie danych zamieszczonych w powyższej tabeli należy stwierdzić, że w uczelniach publicznych przychody z działalności dydaktycznej pokrywane są w ponad 70% z dotacji budżetowych, opłaty za zajęcia dydaktyczne, głównie od studentów studiów stacjonarnych stanowiły około 17%. Inaczej przedstawia się sytuacja finansowa uczelni niepublicznych. Należy za-

uważyć, że ponad 85% przychodów stanowią środki finansowe uzyskiwane z opłat z tytułu czesnego. Dotacja budżetowa osiągnęła najwyższy poziom w 2009 r. i wynosiła 6,5% wszystkich przychodów z działalności dydaktycznej. W analizowanych latach dofinansowanie od jednostek samorządu terytorialnego wynosiło niewiele od 0,1 do 0,5% przychodów uczelni publicznych.

W uczelniach niepublicznych opłaty za zajęcia dydaktyczne stanowią podstawowe źródło przychodów z działalności dydaktycznej. Dotacje z budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego stanowią niewielkie zasilenie środków finansowych niezbędnych do funkcjonowania na rynku usług dydaktycznych.

Można przyjąć, że uczelnie niepubliczne wypełniając zadania określone dla szkolnictwa wyższego organizują działalność w ramach własnych środków finansowych i mimo zmiany ustawy i przepisów wykonawczych mają niewielkie szanse na otrzymanie dotacji na działalność dydaktyczną. Jak podkreśla J. Thiemme „choć konstytucja gwarantuje bezpłatne wykształcenie w publicznych uczelniach, to jednak ustawa o szkolnictwie wyższym pozwala pobierać czesne za ‘niektóre usługi edukacyjne’²⁶,

²⁶ Zgodnie z ustawą z 2005 r. znowelizowaną ustawą z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 84, poz. 455 uczelnie publiczne mogą pobierać opłaty za usługi edukacyjne związane z kształceniem studentów na studiach stacjonarnych, jeżeli studenci pobierają kształcenie na drugim lub kolejnym kierunku studiów w formie stacjonarnej, lub w przypadku gdy korzystają z zajęć poza dodatkowym limitem punktów ECTS. Opłaty można pobierać również, gdy studenci powtarzają określone zajęcia na studiach stacjonarnych z powodu niezadowolających wyników w nauce, prowadzenia studiów w języku obcym, prowadzenia zajęć nieobjętych planem studiów, prowadzeniem studiów podyplomowych oraz kursów doszkalających, art. 99.

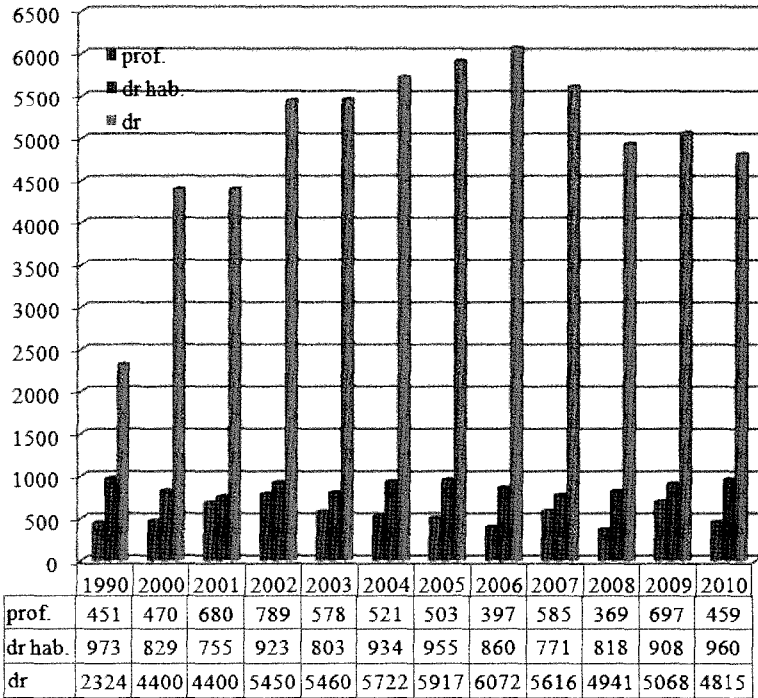
ponieważ finansowanie publiczne jest przyznawane jedynie dla studentów studiujących w pełnym wymiarze czasu, czyli studentów stacjonarnych”²⁷.

Zmiany wynikające z ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym* miały przyczynić się do stworzenia przejrzystych zasad kariery akademickiej, uproszczenia ścieżki kariery naukowej, skrócenia procedury ubiegania się o stopień doktora habilitowanego. Celem wprowadzonych zmian było zmotywowanie kadry akademickiej do rozwoju oraz wspomaganie w zdobywaniu kolejnych szczebli kariery naukowej i akademickiej. Podjęte regulacje prawne mają przyczynić się do rozwoju naukowego i zawodowego kadry akademickiej, a tym samym jej ‘odmłodzenia’.

Na wykresie 2 zaprezentowano w sposób graficzny liczbę nadanych tytułów i stopni naukowych w latach 1990-2010 świadczących o poziomie zmian w rozwoju naukowym w III RP. W analizie nie ujęto roku 2011 ze względu na niekompletność danych w publikacjach GUS.

²⁷ J. K. Thieme, *Szkolnictwo wyższe. Wyzwania XXI wieku*, Warszawa 2009, s. 257.

Wykres 2. Nadane tytuły i stopnie naukowe w latach 1990-2010



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza danych potwierdza, że w 1990 r. 3748 osób uzyskało stopień lub tytuł naukowy. W latach 2000-2010 nastąpił wzrost liczby profesorów o 6048 osób, którym nadano tytuł naukowy profesora. W tym samym czasie liczba doktorów habilitowanych zwiększyła się o 9516 osób, które pozytywnie przeszło procedurę habilitacyjną. Stopień naukowy doktora uzyskało 57 861 uczestników studiów doktoranckich.

Najwięcej tytułów profesora nadano w roku 2002 i dotyczyło to 789 osób co stanowiło wzrost w stosunku do 2000 r. o 68%. Najmniej tytułów naukowych nadano w roku 2008 dla

grupy zaledwie 369 naukowców, co stanowiło spadek o 21,5% w stosunku do 2000 r. Średnio w latach 2000-2010 procedurę nadania tytułu naukowego pozytywnie przeszło 550 naukowców. W roku 2001-2003, 2007 i 2009 liczba nadanych tytułów naukowych była najbardziej zbliżona do poziomu średniego w analizowanym okresie i przewyższała go od 5 do 44%.

Stopień doktora habilitowanego najwięcej osób uzyskało w 2010 r. i dotyczyło to 960 naukowców. Najmniej, 775 postępowań habilitacyjnych zakończono w 2001 r. Średnio w latach 2000-2010 habilitację uzyskały 954 osoby. W analizowanym okresie zauważalny jest nierównomierny rozwój naukowy w tym zakresie. Jedynie habilitacje uzyskane w 2005 i 2010 r. osiągnęły poziom zbliżony do wartości średniej i przewyższały ten poziom o odpowiednio 0,2 i 0,7%.

Stopień naukowy doktora w latach 2000-2010 uzyskiwało średnio 5260 doktorantów. W 2000 i 2001 r. nadano 4400 stopni naukowych. Wyraźny wzrost w tym zakresie nastąpił w 2006 r., chociaż już w latach następnych zauważalny jest spadek do poziomu 4815 osób w 2010 r. Liczba stopni doktora uzyskanych w latach 2002-2007 była najbardziej zbliżona do poziomu średniego. W 2002 r. średnioroczną liczbę przyznanych stopni doktora przekroczone o 4%, a w 2006 r., w którym nadano ich najwięcej, o 15%.

Należy zauważyć, że rozwój naukowy nie przebiega stabilnie. Być może zmiana przepisów prawa doprowadzi do jego poprawy i nastąpią takie przemiany w tym zakresie, które potwierdzą argumentację organów decyzyjnych o słuszności nowelizacji w 2011 r. obowiązujących ustaw *o szkolnictwie wyższym i o tytule i stopniach naukowych*.

W celu zaprezentowania zmian w rozwoju zawodowym kadry akademickiej przeprowadzono analizę ilościową dostępnych danych statystycznych i opracowań w tym zakresie.

W raporcie cząstkowym dotyczącym diagnozy stanu szkolnictwa wyższego w Polsce znalazło się następujące stwierdzenie: „od 1996 roku liczba pełnozatrudnionych nauczycieli akademickich na polskich uczelniach wzrosła o 40% (o 60% od 1990 roku). Najszybciej rosła liczba profesorów, których przybyło aż 80%. Znacząco zmniejszyły się etaty asystentów (spadek o niemal 30%), co miało związek ze zmianą zasad obliczania dotacji dydaktycznej w 1994, w wyniku której przy określaniu jej wysokości nie uwzględniano już liczby asystentów. W reakcji na te zmiany, uczelnie które miały taką możliwość, zaczęły przenosić asystentów na studia doktoranckie, bowiem liczba doktorantów nadal była uwzględniana w podstawie obliczenia dotacji dydaktycznej. Liczba pozostałych pełnozatrudnionych nauczycieli akademickich, a więc głównie wykładowców i starszych wykładowców, wzrosła od 1996 r. o ponad 40%. Spadek liczby docentów w latach dziewięćdziesiątych był związany z wejściem w życie Ustawy o szkolnictwie wyższym z 1990 roku, która zniósła nowe zatrudnienia na tym stanowisku i umożliwiła przenoszenie docentów posiadających habilitacje na stanowiska profesorów nadzwyczajnych. Z kolei PSW wprowadziło stanowisko docenta jako stanowisko dydaktyczne, co zaowocowało awansowaniem starszych wykładowców na stanowisko docenta. Szybszy wzrost liczby profesorów niż liczby adiunktów ilustruje zjawisko starzenia się kadry oraz wzrost wielozatrudnienia związanego z rozwojem uczelni niepublicznych”²⁸. Przeprowadzona analiza

²⁸ Raport cząstkowy przygotowany przez Konsorcjum Ernst&Young Business Advisory i Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, *Diagnoza stanu szkolnictwa wyższego w Polsce*, 2009, s. 43.

została potwierdzona danymi statystycznymi opracowanymi w formie tabelarycznej.

Tabela 5. Pełnozatrudnieni nauczyciele akademicy według stanowisk w latach 1996/97, 2000/01, 2004/05 i 2008/09, bez uczelni zawodowych

Wyszczególnienie	Rok akademicki				Porównanie 2008/09 z 1996/97=100
	1996 /97	2000 /01	2004 /05	2008 /09	
Ogółem, z czego:	70 658	80 208	85 762	98 631	139,6
Profesorowie	12 613	16 400	18 969	22 896	181,5
Docenci	614	548	244	1 096	178,5
Adiunkci	24 230	29 104	34 676	41 164	169,9
Asystenci	18 881	17 844	15 844	13 546	71,7
Lektorzy	1 512	1 652	1 509	1 681	111,2
Inni	12 808	14 660	14 520	18 248	142,5

Źródło: Raport cząstkowy przygotowany przez Konsorcjum Ernst&Young Business Advisory i Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową

W tabeli 6. przeprowadzono analizę, na podstawie dostępnych za lata 2004-2011 szczegółowych danych statystycznych GUS, nauczycieli akademickich zatrudnionych na stanowiskach określonych w obowiązujących przepisach.

W roku akad. 2004/2005 obowiązywały ustawa *o szkolnictwie wyższym* z 1990 r.²⁹ i ustawa *o wyższych szkołach zawodowych* z 1997 r.³⁰, od 1 października 2005 r. weszły w życie przepisy ustawy z 2005 r.³¹.

²⁹ Ustawa z 12 września 1990 r. *o szkolnictwie wyższym*, Dz. U. z 1990 r. Nr 65, poz. 385, z późn. zm.

³⁰ Ustawa z 26 czerwca 1997 r. *o wyższych szkołach zawodowych*, Dz. U. Nr 96, poz. 590, z późn. zm.

³¹ Ustawa z 27 lipca 2005 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym*, Dz. U. z 2005 r., Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.

Rok akadem.	Profesorowie ogółem			Pełnozatrudnieni profesorowie w wyższych szkołach zawodowych	Docenci	Asiunktki	Asystenci	Pełnozatrudnieni asystenci w wyższych szkołach zawodowych	Starsi wykładowcy	Wykładowcy	Pełnozatrudnieni wykładowcy w wyższych szkołach zawodowych	Lektorzy	Instruktorzy	Dyplomowani bibliotekarze	Ogółem pełnozatrudnieni nauICY ciele akademicy	Ogółem niepełnozatrudnieni nauICY ciele akademicy	Pełnozatrudnieni nauICY ciele akademicy w wyższych szkołach zawodowych	Niepełnozatrudnieni nauICY ciele akademicy w wyższych szkołach zawodowych	NauICY ciele akademicy zatrudnieni w szkolnictwie wyższym	
	zwyczajni	nadzwyczajni	wizytujący																	
2004/2005*	18 969	6 325	12 644	x	2 278	244	34 676	15 844	1 752	10 229	3 876	2 966	1 509	415	x	85 762	3152	6996	631	96 541
2005/2006*	19 633	6 616	13 017	x	2 657	222	36 379	15 276	1 915	10 336	4 095	3 423	1 447	401	x	87 789	3 218	7 995	613	99 615
2006/2007	22 055	7 444	14 434	177	x	454	38 505	15 128	x	11 231	6 283	x	1 885	876	330	96 747	3 494	x	x	100 241
2007/2008	22 470	7 814	14 463	193	x	753	39 824	14 145	x	11 568	5 907	x	1 764	904	337	97 672	3 506	x	x	101 178
2008/2009	22 896	8 068	14 617	211	x	1 096	41 164	13 546	x	11 516	5 933	x	1 681	972	327	98 631	3 479	x	x	102 110
2009/2010	23 538	8 200	15 128	210	x	1 382	42 364	12 825	x	11 474	5 762	x	1 495	953	323	100 066	3 569	x	x	103 635
2010/2011	23 735	8 200	15 306	229	x	1 373	42 929	12 132	x	11 546	5 788	x	1 415	903	330	100 151	3 623	x	x	103 774

* Opracowana stacy kryzysne GUS w latach 2004/2005 i 2005/2006 osobno umowody nauICY ciele akademicy zatrudnionych w wyższych szkołach zawodowych, dlatego dane te zamieszczone osobny w osobnych kolumnach.

Źródło opracowanie własne na podstawie Skaody wyzsz i ich finansow w latach 2004-2011

Na podstawie przedstawionych danych można stwierdzić, że w latach 2004-2011 następuje stały wzrost liczby nauczycieli akademickich zatrudnionych w szkolnictwie wyższym wynikający ze zwiększenia liczby uczelni, a tym samym wzrostu liczby studentów. W roku akad. 2004/2005 w uczelniach wyższych zatrudnionych było 96541 osób na stanowiskach nauczycieli akademickich, a w roku 2010/2011 zatrudnienie to dotyczyło 103774 kadry naukowej i dydaktycznej. W badanym okresie następuje systematyczny wzrost liczby nauczycieli zatrudnionych na stanowisku profesora w roku 2010/2011 w porównaniu do roku akad. 2004/2005 o 11%. Dane te dotyczą stanowisk profesora zwyczajnego, profesora nadzwyczajnego i od 2005 r. profesora wizytującego³². Należy pamiętać, że stanowiska te powierzano osobom posiadającym tytuł naukowy lub stopień naukowy doktora habilitowanego, a także stopień doktora i wypełniających dodatkowe wymagania określone w statutach uczelni. Również statut uczelni mógł przewidywać zatrudnianie nauczycieli akademickich na stanowisku docenta, co potwierdzają dane statystyczne GUS, według których w latach 2004-2011 nastąpił ponad 5-krotny wzrost liczby zatrudnionych w tej grupie. W roku 2004/2005 uczelnie zatrudniały 244 docentów, a w rok akad. 2004/2005 stanowisko to obejmowały 1373 osoby. Stanowisko adiunkta mogła zajmować osoba posiadająca co najmniej stopień naukowy doktora, ale również stopień naukowy doktora habilitowanego. Na stanowisku tym, w analizowanym okresie, zwiększono zatrudnienie o 8253 osoby (o 23,8%), z 34676 do 42929 osób. Zatrudnienie na tym stanowisku wykazuje tendencję spadkową. W roku akad. 2004/2005 było 15844 asystentów, zaś

³² Stanowisko to może być powierzane osobie posiadającej tytuł naukowy profesora lub stopień naukowy doktora habilitowanego, która na stałe pracuje w innej uczelni.

w roku akad. 2010/2011 ich liczba zmniejszyła się o 3712 osób, co stanowiło spadek o 23,4%. Sytuacja ta może wskazywać na spadek liczby osób podejmujących pracę w uczelniach wyższych w celu rozwijania kariery naukowej. W grupie osób zatrudnionych na stanowisku starszego wykładowcy następuje wzrost liczby zatrudnionych na poziomie 112,8%, natomiast w odniesieniu do wykładowcy wzrost ten dotyczy 149%.

Na podstawie przeprowadzonych analiz należy stwierdzić, że tytuł naukowy determinuje dostępność stanowisk wyższych szczebli, a tym samym wzrost wynagrodzenia, zakres obowiązków służbowych oraz możliwości zatrudnienia w renomowanych uczelniach.

Podsumowanie

Reasumując, należy stwierdzić, że transformacja szkolnictwa wyższego w Polsce po 1989 r. była wynikiem nie tylko zmian polityczno-ustrojowych, ale również społeczno-gospodarczych i cywilizacyjnych. Przyczyniła się do rozwoju społeczeństwa demokratycznego opartego na szeroko pojmowanym pluralizmie we wszystkich dziedzinach życia społeczno-gospodarczego, a „najważniejszą cechą charakteryzującą edukację akademicką stało się gwałtowne zapotrzebowanie społeczne na studia wyższe”³³. Ewolucja w systemie szkolnictwa wyższego spowodowała zwiększenie ilości szkół wyższych. System finansowania w dalszym ciągu dokonuje podziału na uczelnie publiczne finansowane z budżetu państwa i uczelnie niepubliczne sporadycznie używające środków finansowe na działalność statutową. Rozwój ka-

³³ U. Pulińska, *Rewolucja w uczeniu się a szanse i zagrożenia dla jakości edukacji akademickiej w Polsce*, w: *Edukacja w okresie przemian*, red. A. Karpińska, Białystok 2010, s. 104.

dry akademickiej nie jest stabilny i wykazuje w dalszym ciągu jej starzenie się. Niż demograficzny nie sprzyja rozwojowi uczelni niepublicznych, których przychody pochodzą głównie z opłat pobieranych od studentów. Ustawa *Prawo o szkolnictwie wyższym*, mimo nowelizacji, nie zapewnia równego traktowania wszystkich uczelni funkcjonujących w państwowym systemie szkolnictwa wyższego w Polsce. Od roku 2006/2007 następuje spadek udziału budżetu jednostek samorządu terytorialnego w finansowaniu szkół wyższych, udziału wydatków publicznych na szkolnictwo wyższe w PKB co zapowiada bardzo trudną sytuację w sektorze szkolnictwa wyższego, głównie niepublicznego.

QUANTITATIVE CHANGES IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM IN THE THIRD REPUBLIC

SUMMARY

Political, social and economic transformation, which have been taking place in Poland from 1989, were the grounds for the changes in the higher education system. Especially young people showed an interest in education, because they had limited chances in finding an attractive and well-paid job. This is why an evolution in the range of higher education was marked by a rapid demand for higher education. As an effect of this social requirements there was an increase of the number of higher education institutions. In 1990-2007 came into being 42 public schools and 322 private schools.

The higher education financing system in Poland performs the division into public schools financing from the state budget and private schools which procure funds sporadically for

the statutory activities. The development of the personnel academic is not stable and shows a tendency towards getting older. The decrease in birth rate is not conducive to the development of the private universities, which incomes are mainly from the fees collecting from students.

Translated by Agnieszka Romanko

Słowa kluczowe: szkolnictwo wyższe, skolaryzacja, szkoły publiczne, szkoły niepubliczne.

Key words: higher education, schooling, public schools, private schools.